

produsentene dekning for den betydelige øking i kjøreomkostningene som har funnet sted i løpet av det siste året, dels for å stimulere torvproduksjonen. Med det økte behov for innenlandsk brensel og de høye vedpriser er det av stor betydning at torvproduksjonen kan bli øket, særlig i de skogfattige distrikter. Produksjonsomkostningene og behovet for torv er temmelig forskjellig i de forskjellige deler av landet. For å gi adgang til en tilpasning av prisbestemmelsene etter slike lokale forhold, gir de nye bestemmelser fylkesmennene fullmakt til å gjøre de nødvendige endringer for sine distrikter og til å gjøre unntak fra bestemmelsene. Fullmakten til å gjøre unntak fra bestemmelsene sikter i første rekke på å gi fylkesmennene adgang til å dispensere fra prisene i de tilfelle da torven er av usedvanlig god kvalitet i forhold til volum og vanninnhold.

DET DANSKE HEDESELSKAB 1866—1941.

DET DANSKE HEDESELSKAB fylte 75 år i vår, men tanken og ønsket om å nytte hedene er atskillig eldre. Både privatfolk og det offentlige hadde tanken framme. Prøver ble også gjort, men som oftest fra den gale enden, og resultatene ble deretter. Heden motstod angrepene og ble liggende som det trøstesløse øde den hadde vært fra alders tid.

Eksperimentet med massekolonisering ved utlendinger var vel et av de sørgeligste kapitler i hedens historie. Planen var å få tyske hedebonder til å kolonisere, men de som kom, var folk med små eller ingen forutsetninger for å klare oppgavene. 256 familier var det som kom i 1759. I 1767 var det 130 igjen. En del ble likevel dyrket, og etterkommere av disse tyske innvandrere lever ennå på heden. Men der en sammenheng på en annen måte også. Kolonistene, som var reformerte, hadde sin egen prest. Han skrev i 1797: «Den der kunde være saa lykkelig at udfinde et Middel til at skabe gunstige Enge paa Heden, vilde vise Folkene der en stor Velgærning og fortjene en offentlig Belønning». Denne presten var J. M. Dalgas av fransk hugenottslekt. Hans sønnesønn var Enrico Mylius Dalgas, som ble «Hedens Velgører» — fransk av ætt og navn, men dansk i hjerte og sinn.

Enrico Dalgas var som offiser med i krigen 1864; tapet og uretten gikk hardt inn på ham, men brøt ham ikke ned, — tvert imot. Tapet gjorde at tanken om å gjøre hedene fruktbare tok fast form og ble satt ut i livet.

Det danske Sønderjylland var omkring 4539 km² og i Jylland lå 7375 km² udyrket jord. Her lå oppgaven, den ble tatt opp, og den ble løst.

Det er verd å legge merke til hovedpunktene i det foreløpige program som ble oppsatt på et møte i Silkeborg 20. desember 1865: «Vække Interesse», «skaffe Oplysninger», «fremme Oplysning», «undersøge» osv. Selskapet ville altså først og fremst skaffe et solid grunnlag for det som skulle gjøres. Dessuten var planting, planteskoledrift og utdeling av planter nevnt. — Dette var «den rette enden». Der skulle undersøkes og planlegges før dyrkingsarbeidet tok til. På dette grunnlag ble sendt ut en innbydelse, og «Det danske Hedeselskab» ble stiftet på et møte i Aarhus 28. mars 1866. § 1 i loven setter opp hovedformålet «at fremme Frugtbargørelsen af den jyske Halvø».

Dagen etter ble saken nevnt i en liten notis i Aarhus Stiftstidende, Berlingske Tidende måtte vente noen dager før det ble plass til en liten notis. Slik var begynnelsen. Og Dalgas selv sa en gang at «ingen stor Sag har fra Formens Side været slettere forberedt». Når det likevel kom i gang, og det godt fra første stund, skyldes det Dalgas og hans to medarbeidere i styret, overrettsprokurator S. Morville og jægermester F. Mourier Petersen. Disse satt sammen i styree i over 25 år, og arbeidet glimrende sammen. Hva disse menn hadde å si for arbeidet karakteriseres kanskje best ved å peke på at et av hovedavsnittene i selskapets 50-års skrift heter «De tre».

Hedeselskabets formål er etter § 1 i loven:

«Træplantning paa Heder og andre Jorder, der ikke er egnede til andet Brug,

Hegns- og Læplantning,

Afvanding og Dræning,

Kultivering af Moser, Enge og lignende Grunde,

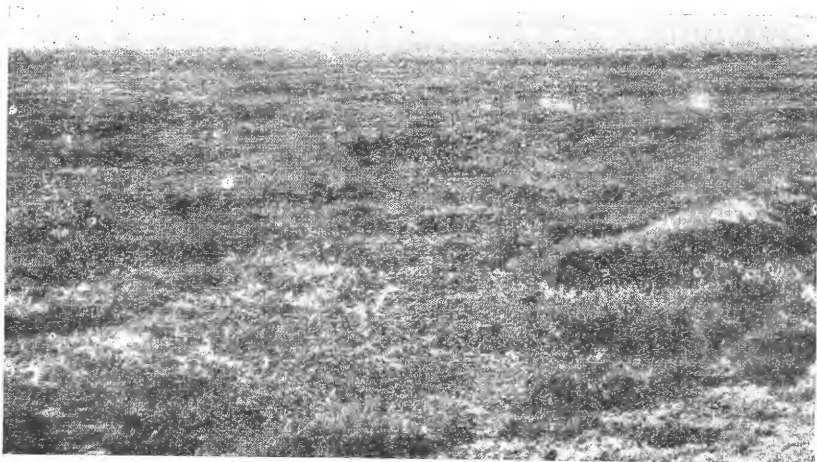
Industrielt Mosebrug,

Tilførsel af Kalk og Mergel til Mergelfattige Egne og iøvrigt enhver Virksomhed, der følger av eller staar i naturlig Forbindelse med disse Opgaver.»

Det arbeid som er gjort for disse formål i de 75 år, er imponerende — så omfattende og stort at vi her bare kan få nevnt noen hovedpunkter.

Dalgas så på skogplantingen som det viktigste. Men her var det vanskelig å få hedeboerne med. For det første trodde de ikke på det, og for det annet likte de ikke at utsikten ble stengt av skog! Planting har likevel hele tiden vært et av hovedarbeidene, både for å få skog og for å få le, og nå er det visst ingen som taler imot.

At Hedeselskabet selv skulle kjøpe jord og plante, var ikke meningen fra først av. Det første tiltak i så måte ble gjort mot lovens bokstav og — under tvil — godkjent av representantskapet. Det var i alle fall ikke forbudt i loven, heter det. Resultatet er blitt at selskapet nå eier 43 plantasjer med et areal på 10 540 ha. I alt er over

1866 «En saa alvorlig, saa fuldkommen Tavshed i Naturen, en saa dyb af intet Spor til Mennesker eller til Beboelse afbrudt Ensomhed, som jeg her fandt, har jeg i Danmark aldrig før kjendt.» (Chr. Molbech 1828).

2700 plantasjer med et areal på 90 000 ha anlagt under medvirking av Hedeselskabet.

Parallelt med dette er er le plantingsarbeidet drevet. Siden 1885, da de første plantingsforeninger ble dannet, er utlevert over 700 millioner planter, som er blitt til milelange hegn om store deler av Vest- og Midtjylland.

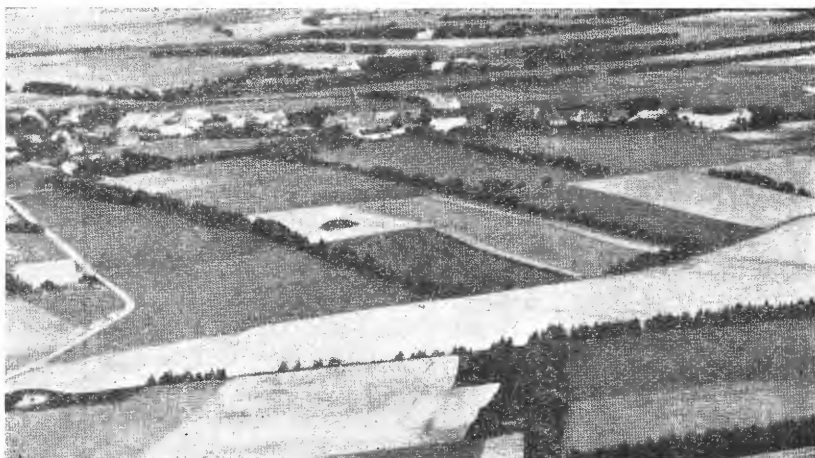
Kulturtekniske arbeider, vassdragsregulering, grøfting og vatning, var også noe av det første som ble tatt opp. Grøfting eller vatningsanlegg er utført på ca. 190 000 ha; vassdragsreguleringer er utført for mer enn 203 000 ha.

Nevnes må også arbeidet med kalkspørsmålet. Mergelleier er funnet og undersøkt og transporten satt i system, først på et nettverk av mergelbaner og flyttbare spor, nå mest med lastebiler. I alt er transportert 21,5 mill. kubikkmeter mergel.

Selskapet er også Danmarks myrselskap. I 1940 planla mose- og engavdelingen 2000 dreneringsarbeider på 93000 ha; elvereguleringer ble planlagt for 2236 ha fordelt på 133 anlegg.

Noen år etter forrige verdenskrig ble «De systematiske Eng- og Moseundersøgelser» satt i gang. De ble fullført i 1940 og omfatter alle myrer over 5 ha, i alt 1624 med et areal på 191099 ha.

Alt det arbeid Hedeselskabet gjør, blir så langt mulig underbygget med undersøkelser og forsøk, kalktrangundersøkelser og kalkingsforsøk. Forsøk og aerodynamiske eksperimenter med levirkning, grøftingsforsøk o. fl.

1941

*„For hvert et Tab igen
Erstatning findes.
Hvad udad tabes, det maa indad vindes..“*

(H. P. Holst. Paskrift på medalje fra Nordiske Utstilling Kb.havn 1872.)

Når et enkelt privat selskap har beholdt styringen tross visse «anslag» for å få den under staten, er det selvsølgelig først og fremst fordi Hedeselskabet har hatt den lykke å få de rette menn både i styret og i funksjonærstillinger. Når selskapet har klart oppgavene så godt, er det av samme grunn og fordi det har en effektiv oppbygging — både administrativt og faglig. Hovedadministrasjonen er samlet i Viborg, og her har de 5 faglige avdelinger sine kontorer.

1. Plantingsavdelingen med selskapets direktør C. E. Flensborg som leder.
2. Mose- og engavdelingen, leder Niels Basse.
3. Kulturteknisk avdeling, leder J. Parbo.
4. Avdeling for undersøkelser og forsøk, leder Fridlev Thøgersen.
5. Mergelavdelingen, leder J. P. Olesen.

Til selskapet er dessuten knyttet en stor stab av funksjonærer, og det har kontorer i de fleste større byer i Jylland og avdelingskontorer for grunnforbedringsarbeider i flere byer på øyene.

I Hedeselskabets spor og med dets arbeid som grunnlag har det vokset opp hele industrier. Av virke fra hedeskogene lages bl. a. isolasjonsplater, trekull og forskjellige furuoljeprodukter («Danapin-preparatene»).

Flere «datterselskaper» er stiftet. Bl. a. kan nevnes Dansk Plantageforsikringsforening (1898), Moseindustriforeningen (1901), Selskabet Hedebruget, et nydyrkingeselskap (1906) og Arnborg Hedegaard med opplæring som formål.

I 1866 kunne hedearealet dekke det meste av de danske øyene (ca. 800 000 ha). I 1929 kunne det dekke Fyn, i 1941 har det minket videre. (Areal ca. 200 000 ha.) Og nå må det fredes noen sykker av heden til å minne etterslekten om det som var.

Skogarealet har mangedoblet. Og skogen er «ei blot til lyst» (og le). I 1938—39 ble avvirket 26 500 m³ tømmer og ved.

Det er imponerende resultater. Selvsagt har det kostet, og statens tilskott har vokset etter hvert, men det er enkeltmenns interesse og pågangsmot som har drevet verket.

I en tale ved 75-års jubileet sa direktør Flensborg bl. a.:

«Hedeselskabet blev stiftet i en Nedgangstid for vort Land, paa en Tid, efter 1864, hvor mange mente, at Danmark ikke kunde bestaa som selvstændig Stat, hvor Mismod og Fattigdom trivedes. Det var da en Lykke for Landet, at der opstod Mænd som Dalgas, Tietgen, Pontoppidan og flere, der kunde samle Folket om store Fremtidsopgaver og ligesom paany rejse Livsmødet i det danske Folk. Det danske Hedeselskab blev en saadan Livsvækker. Dalgas kunde begejstre Folk for Opgaven at indvinde nyt Land til Erstatning for det tabte Land, og frugtsborgøre og opdyrke de 130 Kvadratmil af Jylland, der laa hen som Hede, og stille nye Livsmuligheder og Plads til Raadighed for mange Mennesker. Han forstod ogsaa at begejstre sine Medarbejdere, saa de saa det som et helligt Kald at være med i den store Lændvinding, som foregik ved Plantning, Mergling, Vanding, Moseopdyrking o.s.v. Selskabet var og er et nationalt Selskab, og dets Funktionærer arbejder for det danske Land for at gjøre det større og rigere, og det er en smuk Opgave, som vi kan være stolte og glade over at være med til at vie vor Arbejdskraft til. Faa Mennesker har et saa interessant, afvekslende og smukt Arbejde som Hedeselskabets Folk. Vi kan være glade og stolte over at have bevaret den Tillid hos Befolkningen, som Dalgas og hans første Medarbejdere nød.

Vi har haft den Lykke at være med i den største af alle Lændvindinger i Danmark, men naar Hedeselskabet har naaet et Maal, maa vi vel huske, at det i Virkeligheden er Hedebønderne, der har udført det mægtige Arbejde ved et utroligt Slid og en enestaaende Nøjsomhed, og Hedebønderne tilkommer rettelig Æren for de opnaaede Resultater: at forvandle næsten 100 Kvadratmil gold Jord til brugelig Ager, Eng og Skov. Hedeselskabet har haft den Lykke at faa Lov til at være Hjælper og Vejleder i dette Arbejde.»

Til jubileet ble gitt ut et stort, praktfullt festskrift under redaksjon av Hedeselskabets sekretær Har. Skodshøj, som også har vist seg å være en førsterangs fotograf, idet festskriftet har en sann rikdom av vakre bilder.

Det norske myrselskap har alltid kjent seg i slekt med Hedeselskabet. Og vi følger jubilaranten med våre beste ønsker.
